

התנגדות דואלית: המקרה של בחירות הביניים למועצת לונדון רבתי, 1984 | אוריה

בר מאיר

אחת מספינות הדגל שעליה נבחרה המפלגה השמרנית בבחירות לפרלמנט הבריטי של 1983 הייתה ביטול מועצת לונדון רבתי, הרשות המטרופוליטנית של לונדון, בניסיון של ראשת הממשלה מרגרט ת'אצ'ר להסתיר את העובדה שלא מצאה תחליף למס הארנונה שהבטיחה לבטל. כחלק מהליך הביטול, הממשלה ביטלה גם את הבחירות למועצה שהיו אמורות להתקיים ב-1985. בתגובה התפטרו ארבעה חברי מועצה ממפלגת הלייבור, שהייתה מפלגת השלטון במועצה, והתמודדו מחדש על מקומם בבחירות ביניים, כחלק מקמפיין נרחב יותר נגד ביטול המועצה. הממשלה החרימה את הבחירות ואף ניסתה לדכא את ההצבעה בהן. המאמר סוקר את דרכי ההתנגדות של השחקנים השונים בבחירות ביניים אלו, בדגש על המפלגה השמרנית במועצה, הברית של הליברלים והסוציאל-דמוקרטים, וציבור הבוחרים עצמו. אלו השתמשו בפרקטיקות של התנגדות לשני גורמים בו-זמנית: מפלגת הלייבור והממשלה. המאמר סוקר את הפרקטיקות השונות במטרה להאיר זרקור על סוג זה של התנגדות, ולהצביע על מרחבי התנגדות שמקבלים מקום מועט במחקר בהקשר זה ובכלל.

מילות מפתח: קן ליווינגסטון, מועצת לונדון רבתי, לונדון, מרגרט ת'אצ'ר, בחירות.

מבוא

ב-1 באפריל 1986 חדלה מלהתקיים מועצת לונדון רבתי (Greater London Council - GLC), הרשות המקומית שהייתה אחראית על המטרופולין של לונדון. מהלך זה יצא לפועל בעקבות הבטחה של המפלגה השמרנית בהנהגת מרגרט ת'אצ'ר (Margaret Thatcher, 1925-2013) לפרק את המועצה, כמו גם שש מועצות מטרופוליטניות נוספות ברחבי אנגליה, ולהשאיר את ניהול ערי המטרופולין למועצות הרובעים המינהליים, לכאורה כאמצעי ליעול השלטון המקומי. מועצת לונדון רבתי, אז בראשות קן ליווינגסטון (Ken Livingstone, b. 1945) מהאגף הרדיקלי של מפלגת הלייבור, ניהלה מאבק עיקש נגד ניסיון זה, אך בסופו של דבר המועצה בוטלה בכל זאת.

אחד מרגעי השיא של המאבק היה בחירות ביניים למועצה, שהתקיימו ב-20 בספטמבר 1984. עם ההחלטה על ביטול המועצות, בוטלו גם הבחירות אליהן שתוכננו ל-1985. בעקבות זאת התפטרו מתפקידם ארבעה חברי מועצת לונדון רבתי ממפלגת הלייבור, בהם גם ליווינגסטון, במטרה להיבחר מחדש ובכך להראות שלממשלה אין מנדט מתושבי לונדון לבטל את המועצה. המפלגה השמרנית הארצית, מצידה, החרימה את בחירות הביניים, ופתחה בקמפיין לדיכוי ההצבעה בהן. שני הצעדים הללו הביאו שחקנים שונים בזירה הפוליטית המקומית, כמו חברי המפלגה השמרנית במועצה, הברית של הליברלים והסוציאל-דמוקרטים בה וגם המצביעים עצמם – למצב שבו הם נאלצו להתנגד במקביל גם

לממשלה השמרנית וגם ללייבור בהובלת ליווינגסטון. מאמר זה יראה כיצד בחירות הביניים העלו פרקטיקות שונות של התנגדות, בדגש על התנגדות דואלית, כלומר צורך למצוא דרכים להתנגד לשני גורמים מנוגדים בו-זמנית. פרקטיקות אלו נדרשו בייחוד מהנהגת המפלגה השמרנית במועצה, שמצאה את עצמה מתנגדת לא רק ללייבור אלא גם להנהגה הארצית של מפלגתה שלה.

המתודולוגיה במאמר מתבססת על סקירת כל שחקן פוליטי באירוע זה ובחינת הפרקטיקות שנקט. המאמר יתחיל בהצגת הרקע להכרזה על בחירות הביניים: ההבטחה לבטל את מועצת לונדון רבתי, ההחלטה לבטל את הבחירות למועצה ב-1985, והשינוי שחל בהצעה בלית ברירה בגלל ההתנגדות מבית הלורדים. בהמשך לכך תוצג ההיערכות לבחירות הביניים, מהאופן שבו נבחרו המועמדים להתפטרות ועד לתגובת הממשלה השמרנית. בתוך כך, המאמר יסקור את שני השחקנים המרכזיים – הממשלה השמרנית והלייבור במועצה. בהמשך יידונו השמרנים במועצה והברית של הליברלים והסוציאל-דמוקרטים. שני שחקנים אלו מצאו את עצמם בעמדה אמביוולנטית, נוכח התנגדותם להתנהלות שני הצדדים, ונאלצו לפלס דרך שבה יוכלו להראות התנגדות דו-כיוונית. בתוך כך יבחן האופי שנשאה התנגדות אמביוולנטית שכזו. לסיום המאמר יבחן את תוצאות בחירות הביניים, בדגש על אחוז ההצבעה הנמוך בהן. באמצעות שלילת ההסברים השונים שניתנו לכך בזמן אמת, אראה שזו הייתה גם דרכו של הלייבור להתנגד במקביל לשני השחקנים המרכזיים באירוע זה. בכך המאמר ישים דגש על פרקטיקות שספרות המחקר נוטה פחות לרדת לעומקן – שכן התנגדות, ובוודאי פוליטית, מתוארת לרוב כמופנית לצד ספציפי ולא כהתנגדות דואלית.

המקורות הראשוניים שבהם נעשה שימוש לצורך מאמר זה הם בעיקר קטעי עיתונות תקופתיים, ונוסף עליהם נבחנו גם מקורות ארכיוניים מהארכיון הלאומי הבריטי, הארכיון המטרופוליטני של לונדון, ארכיון המפלגה השמרנית וארכיון מפלגת הלייבור.

הדרך לבחירות הביניים

ב-1983 התקיימו בבריטניה בחירות כלליות. מצע הבחירות של המפלגה השמרנית, אז בהובלת ראשת הממשלה מרגרט ת'אצ'ר שהתמודדה לכהונה שנייה בתפקיד, כלל בין השאר את ההבטחה הבאה: "המועצות המטרופוליטניות ומועצת לונדון רבתי התגלו כנדבך שלטון בזבזני ולא הכרחי. אנחנו נבטל אותן ונחזיר את רוב תפקידיהן למועצות הרובעים המינהליים".¹ השמרנים זכו בבחירות אלו לרוב הפרלמנטרי הגדול ביותר מאז 1945,² כך שלמפלגה היה מנדט ברור לבטל את המועצות כפי שהבטיחה.

¹ Conservative Party, *The Conservative Manifesto 1983* (London: Conservative Central Office, 1983), 37.

² Anthony Seldon and Daniel Collings, *Britain under Thatcher* (London and New York: Routledge, 2013), 24.

מועצת לונדון רבתי הייתה גוף השלטון הנבחר של מטרופולין לונדון. היא נוסדה מכוח חוק ממשלת לונדון 1963 (London Government Act 1963), שהחליף את מועצת מחוז לונדון (London County Council – LCC) שהתפרשה רק על מרכז לונדון, במועצה שחלשה על שטח גדול בהרבה. בדומה ל-LCC, ה-GLC עבדה בשני רבדים: מועצה מרכזית של הרשות המטרופוליטנית, ותחתיה מועצות הרובעים המינהליים (boroughs) שניהלו את חלקי העיר. הרחבת שטח המועצה המטרופוליטנית נועדה, בין השאר, לאפשר לשמרנים לנצח בבחירות למועצה לאחר שלושה עשורים שבהם ה-LCC הייתה בשליטת הלייבור.³ ה-GLC החלה לפעול ב-1965, ואכן החליפה ידיים מספר פעמים. בבחירות 1981 למועצה הצליחה מפלגת הלייבור בהובלת אנדרו מקינטוש (Andrew McIntosh, 1933–2010) להשיג רוב ולהדיח את השמרנים. עם זאת, בתוך פחות מיממה קן ליווינגסטון הביא להדחת מקינטוש מראשות המפלגה, והפך בעצמו לראש מועצת לונדון רבתי.⁴ ליווינגסטון, מהפלג השמאלי-רדיקלי של הלייבור, נודע בסגנונו הפרובוקטיבי בניהול המועצה, כולל מדיניות לעומתית כלפי ממשלתה של ת'אצ'ר.⁵

רבים האשימו את ת'אצ'ר שהיא ביקשה לבטל את המועצות המטרופוליטניות כיוון שבשנת 1983 הן נשלטו בידי הלייבור, והיא ראתה בכך הזדמנות להיפטר מיריבים פוליטיים.⁶ אבל גם ליווינגסטון⁷ וגם הביוגרף הרשמי של ת'אצ'ר, צ'רלס מור (Charles Moore),⁸ סברו שהדבר נבע מכישלונה למצוא מס מקומי שיחליף את הארנונה. כשהייתה חברה בממשלת הצללים בשנות השבעים, היא ביקשה להחליף את הארנונה כשיטת המיסוי המקומית, כחלק מהתנגדותה הרחבה יותר למס רכוש, שאותו ראתה כמס לא צודק.⁹ בבחירות הכלליות ב-1979, כשכבר עמדה בראש המפלגה השמרנית, היא הבטיחה לבטל הארנונה למגורים. עם זאת, לאחר שנבחרה, היא התקשתה למצוא שיטה אחרת למיסוי מקומי.¹⁰ ביטול המועצות המטרופוליטניות הוצע כדרך להראות שדבר-מה נעשה כדי לשפר את השלטון המקומי, גם אם לא באמצעות שינוי שיטת המיסוי.¹¹

Stewart Lansley, Sue Goss, and Christian Wolmar, *Councils in Conflict: The Rise and Fall of the Municipal Left* (Basingstoke: Macmillan, 1989), 61; Stephen Inwood, *A History of London* (London: Papermac, 2000), 870–873.

Jerry White, *London in the Twentieth Century* (London: Penguin Books, 2002), 387–388.⁴

Ibid, 397.⁵

Fire Service and Police to Be Run by Joint Boards," *Times*, July 7, 1983, 4; Steve Leach and " לדוגמה ראו: " Chris Game, "English Metropolitan Government Since Abolition: An Evaluation of the Abolition of the English Metropolitan County Councils," *Public Administration* 69 (1991): 141.

Ken Livingstone, *If Voting Changed Anything, They'd Abolish It* (London: Collins, 1987), 246.⁷

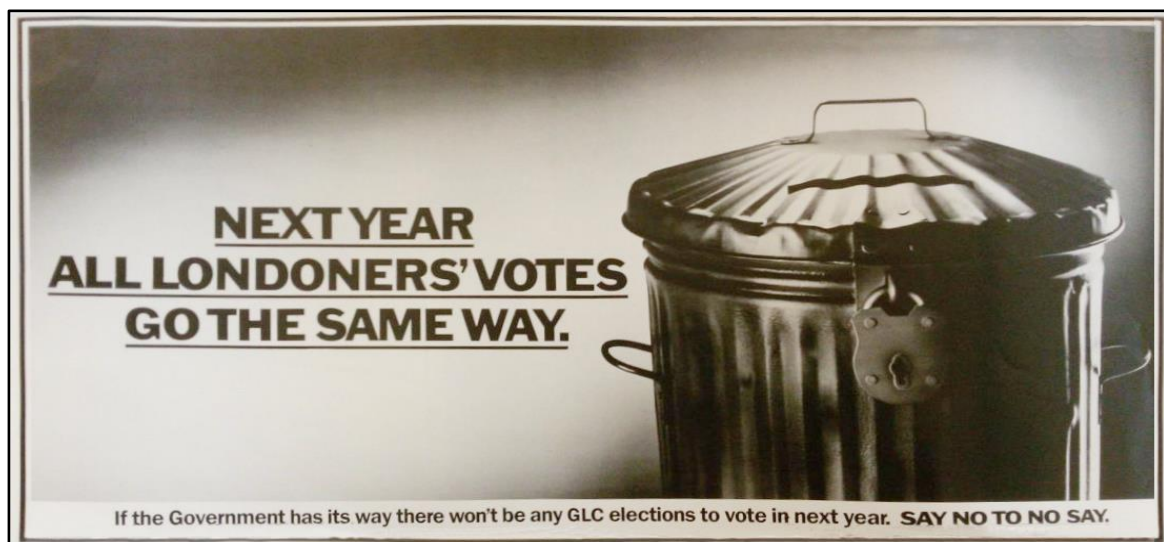
Charles Moore, *Margaret Thatcher: The Authorized Biography, vol. 2: Everything She Wants* (London: Penguin Books, 2016), 41–42.⁸

Ibid, 343.⁹

¹⁰ באמצע כהונתה השנייה החלופה שנבחרה הייתה "דמי הקהילה", שזכו לכינוי "מס גולגולת". חלופה זו יושמה בכהונתה השלישית. ראו: Seldon and Collings, *Britain under Thatcher*, 47–48.
¹¹ Moore, *Margaret Thatcher: The Authorized Biography*, 41–42.

ליווינגסטון הבין שבשל הרוב הגדול שהשמרנים השיגו בבחירות הכלליות, לא יהיה ניתן לעצור את החקיקה, אך הוא כן הריץ קמפיין נגד הביטול במטרה לחזק את הלייבור בלונדון.¹² הקמפיין הזה כלל בעיקר תעמולה מטעם המועצה, שקראה לציבור לדרוש לשמור עליה, לצד הפקת עצומות וארגון הפגנות. לאורך כל שלוש השנים שבין 1983 (שנת הבחירות) ל-1986 (שנת ביטול המועצה), רוב מכריע מתושבי לונדון התנגדו לביטול המועצה,¹³ והתקשורת ראתה בכך אינדיקציה לאפקטיביות של הקמפיין.¹⁴ נקודת מפתח בקמפיין הייתה אמורה להיות הבחירות למועצה, שתוכננו למאי 1985: ניצחון הלייבור בהן היה מאפשר לטעון שאין לממשלה מנדט ציבורי להוציא את תוכניתה אל הפועל.¹⁵

ת'אצ'ר מצידה עמלה ב-1984 על העברת חוק ביניים (Interim Provision), שנועד להוציא אל הפועל הסדרים עד שתושלם החקיקה שתבטל את המועצה. החוק ביטל את הבחירות למועצת לונדון רבתי ולמועצות המטרופוליטניות האחרות. אחד הנימוקים הרשמיים לכך היה שמועד הביטול עצמו נקבע ל-1 באפריל 1986, פחות משנה לאחר מועד הבחירות, ולפיכך מיותר לערוך בחירות בשביל כהונה כה קצרה.¹⁶ הצעד לא היה פופולרי בקרב תושבי לונדון,¹⁷ אך הדבר לא הניא את הממשלה.

תמונה 1: כרזה מטעם מועצת לונדון רבתי נגד ביטול הבחירות למועצה.¹⁸

¹² Livingstone, *If Voting Changed Anything*, 259–260.

¹³ James Curran, Ivor Gaber, and Julian Petley, *Culture Wars: The Media and the British Left*, 2nd ed. (London and New York: Routledge, 2019), 46.

¹⁴ לדוגמה, ראו: 16, 1984, May 16, *Daily Mail*, "The Man Running Rings Round Maggie," Robin Oakley.

¹⁵ Michael Baily, "Livingstone Says GLC Will Live On," *Times*, May 24, 1983, 10–11.

¹⁶ Conservative Research Department, "The Local Government (Interim Provisions) Bill – Committee Stage: A Question and Answer Brief on the Issues Raised in This Bill," May 3, 1984, CRD/B/11/3, Conservative Party Archives.

¹⁷ "Londoners Outraged," *Labour Weekly*, June 15, 1984, 8.

¹⁸ Greater London Council, *Next Year All Londoners' Votes Go the Same Way*, n.d., poster, n.d., GLC/DG/PRB/26, AB1, London Metropolitan Archives.

לאור זאת עלתה שאלה מה יקרה באותה שנה שבין ביטול הבחירות לביטול המועצה עצמה. הרי המנדט של חברי המועצה שנבחרו ב-1981 (ובבחירות ביניים לאחר מכן) נועד לפקוע ב-1985, אך המועצה עדיין נזקקה לניהול עד לביטולה. הפתרון של הממשלה, שנכלל בהצעת החוק המקורית, היה שכל רובע מינהלי ישלח נציג מטעמו, ונציגים אלו ינהלו את המועצה בשנה שנותרה. בבחירות שנערכו למועצות הרובעים המינהליים ב-1982 השמרנים זכו לרוב מוחלט ב-17 מתוך 32 מועצות, לעומת 12 מועצות בלבד שבהן זכתה הלייבור (בשלושת הרובעים הנותרים לא נבחרה מפלגת רוב אחת). פירוש הדבר היה שביום פקיעת המנדט של חברי המועצה המטרופוליטנית, השליטה בה תעבור מהלייבור לשמרנים ללא בחירות.¹⁹

רבים בבית הלורדים התנגדו לכך, ביניהם גם שמרנים, וביוני 1984 עבר תיקון להצעת החוק, לפיו חוק הביניים ייכנס לתוקף רק לאחר אישור החקיקה הסופית שתבטל את המועצות.²⁰ מאחר שתהליך החקיקה עצמו היה צפוי להיות מורכב למדי, היה בכך סיכון שבפועל חוק הביניים לא ייכנס לתוקף לפני מועד הבחירות. הדבר הוביל את הממשלה להציע פשרה, לפיה כהונתם של חברי המועצות שנבחרו ב-1981 תוארך עד לביטול המועצות.²¹ הלורדים הסכימו לכך, ובסוף יולי הפשרה עברה בבית הלורדים.²²

עם זאת, עוד בטרם הושגה הפשרה חשבו בלייבור על טקטיקה שתוכל להחליף את הבחירות למועצה, כדי לפצות על אובדן מפגן הכוח שבחירות היו יכולות לספק למאבק בביטול המועצה. לבסוף הוחלט על בחירות ביניים: ארבעה חברי מועצה מהלייבור יתפטרו ויתמודדו מחדש על מושביהם במחוזות הבחירה שלהם. כיוון שבבריטניה נהוגה שיטה אזורית, כך שלכל אזור בחירה יש נציג משלו שנבחר באופן ישיר ואישי, במקרה שבו אותו נציג חדל לכהן – יש לבחור נציג חדש בבחירות ביניים (by-election). בבחירות אלו רק המצביעים הרשומים באזור הבחירה המיוחס נקראים לקלפיות כדי להצביע עבור נציג חדש.

ההתפתחויות שתוכננו בלייבור היו אמורות להביא לארבע בחירות ביניים, שניצחון בהן יראה שהציבור תומך בהשארת המועצה על כנה. מספר חברי המועצה שהתפטרו נקבע לארבעה, משום שאם ארבעה חברי לייבור יפסידו לשמרנים, הלייבור תאבד את מקומה כמפלגה הגדולה ביותר במועצת לונדון רבתי, ואפשרות זו נועדה לשמש כמניע להשתתפות עבור השמרנים. מחוזות הבחירה נבחרו כך שייכללו בהם גם מרכז לונדון, שם הזהות העירונית הייתה חזקה יותר, וגם פאתי לונדון, אותם אזורים שנוספו לעיר רק בעקבות חוק ממשלת לונדון 1963 – ושם הזהות הלונדונית הייתה חלשה יותר.²³ נוסף על כך, המפלגה

¹⁹ Hugh Clayton, "Tory Paper Defends GLC Move," *Times*, April 11, 1984, 14.

²⁰ Philip Webster, "Lords Draft Strategy to Save GLC Elections," *Times*, June 14, 1984, 2.

²¹ "Conclusions of a Meeting of the Cabinet Held at 10 Downing Street," July 5, 1984, CAB/128/79/2, National Archives.

²² "Yes to End of the GLC," *Daily Mail*, July 31, 1984, 9.

²³ Ken Hyder, "Added boost for campaign," *Labour Weekly*, September 14, 1984, 4.

בחרה מחוזות בחירה שחפפו גאוגרפית למחוזות של חברי פרלמנט יריבי הלייבור, ובפרט השמרנים.²⁴ הדבר היה אמור להשיג שלוש מטרות: לערער את הברית בין הליברלים למפלגה הסוציאל-דמוקרטית (Social-Democratic Party – SDP),²⁵ להקשות על השמרנים שלא להשתתף בבחירות, ולהרחיב את בחירות הביניים ללונדון כולה.²⁶ האסטרטגיה אושרה על-ידי המפלגה ב-25 ביוני 1984,²⁷ ארבעת חברי המועצה התפטרו ב-2 באוגוסט,²⁸ והבחירות נקבעו ל-20 בספטמבר.

מי שנבחרו להתפטר היו קן ליווינגסטון עצמו מטעם מחוז הבחירה פדינגטון, סגנו ג'ון מקדונל (John McDonnell, b. 1951) מטעם האייס והרלינגטון, קן ליטל (Ken Little, 1945–2015) מטעם אדמונטון ולואיס הרברט (Lewis Herbert, b. 1956) מטעם לואישהאם מערב. כך, ליווינגסטון והרברט התמודדו במרכז לונדון, ומקדונל וליטל בפאתיה. מטעם כל המחוזות המקבילים בבית הנבחרים כיהנו חברי פרלמנט שמרנים. הדבר היה אמור להראות לחברי הפרלמנט השמרנים מטעם לונדון שהם מסכנים את מושבם אם לא ינסו להילחם בביטול המועצה.

תמונה 2: ארבעת המתפטרים. משמאל: קן ליווינגסטון, ג'ון מקדונל, קן ליטל, לואיס הרברט.²⁹

²⁴ Terry Ashton to Ken Livingstone, "Suggested GLC By-Elections," June 21, 1984, GLC/XX/01/44, London Metropolitan Archives.

²⁵ לימים הברית בין שתי המפלגות תהפוך למפלגה הליברל-דמוקרטית.

²⁶ Ashton to Livingstone, "Suggested GLC By-Elections," June 21, 1984.

²⁷ Hugh Clayton, "Livingstone Resignation Tactic Approved," *Times*, June 26, 1984, 32.

²⁸ Hugh Clayton, "Livingstone Quits and GLC Wrangles Begin," *Times*, August 3, 1984, 28.

²⁹ Andrew Wiard, 'The Resigned Councillors', *Labour Weekly*, 10 August 1984, 13.

הלייבור הציגה את בחירות הביניים כתחליף למשאל עם,³⁰ בטענה שבבחירות הכלליות תושבי לונדון לא הצביעו בעד או נגד ביטול המועצה.³¹ לכאורה, הדבר נבע מכך שהחלטה לקיים משאל עם בכל מקרה לא הייתה בסמכות המועצה, ובחירות הביניים תוארו כדרך הקרובה ביותר לכך. בפועל, בלייבור החליטו גם לא לדרוש משאל עם בנושא, בין השאר מחשש שהדבר יסיט את הדיון מביטול המועצה לדיון על המודל הדמוקרטי הראוי – בחירות או משאלי עם.³² כדי להפוך את הבחירות למעין משאל עם, היה צורך לגרום לכן שהן יסובו סביב נושא ביטול המועצה בלבד. הדבר נעשה בשלל דרכים, לדוגמה הזמנה של ליווינגסטון את ארבעת חברי הפרלמנט השמרנים שבשטחם התקיימו בחירות הביניים לעימות (debate) בנושא.³³ השימוש במונח לא היה חד-כיווני, וגם גוף המחקר של המפלגה השמרנית טען שיש לבטל את הבחירות למועצה משום שהן ישמשו כמשאל עם, אשר אין לו מקום במסגרת השיטה הבריטית.³⁴

אף שבחירות הביניים נבחרו כדרך ההתנגדות לביטול הבחירות למועצה, לא נעשה שימוש בדרך זו כפי שחששו בממשלה. כאשר הממשלה דנה בחוק הביניים עלה חשש משימוש בטקטיקה זו, אלא ששם התכוונו להתפטרות המונית – למשל של כל חברי הלייבור – כדי להביא ל"מיני-בחירות" למועצה. בהתאם לכך, אף נשקל לחסום בחוק אפשרות של חברי המועצה להתפטר.³⁵ בסופו של דבר, סעיף מעין זה לא נכנס לחוק הביניים,³⁶ אבל גם החשש של הממשלה מהתפטרות המונית התבדה. ככל הנראה, בלייבור הוחלט שרק ארבעה חברי מועצה יתפטרו על מנת שלא לאפשר לשמרנים להשתלט עליה כליל בהיעדרותם. ראייה תומכת לכך הייתה שכאשר דווח כי כל המועצות העומדות בפני ביטול מתכננות לכפות בחירות ביניים ב-1985, הובהר כי הוחלט לא לנקוט התפטרות של כלל חברי הלייבור בבת אחת, כדי לא לאפשר לאופוזיציה להשתלט על המועצות.³⁷

למעשה, ליווינגסטון נמנע מכל סיכון גדול מדי של כוחו. למשל, כאשר השמרנים במועצה הציעו לו להקדים את הבחירות אליה, הוא סירב.³⁸ אבל הדבר מובן יותר כאשר מסתכלים על עדותו של

Jeremy Corbyn, "A Key Test for Local Democracy," *Labour Weekly*, August 10, 1984, 13; Chris McLaughlin,³⁰
"Tories split over plan to abolish local councils," *Labour Weekly*, August 31, 1984, 3.

Ibid.³¹

Livingstone, *If Voting Changed Anything*, 288; Director-General to Leader of the Council, April 27, 1984,³²
GLC/XX/1/260, London Metropolitan Archives.

"Election launch," *Times*, August 29, 1984, 2.³³

Robin Pauley, "Local Election 'Would Be Referendum on Abolition'," *Financial Times*, April 11, 1984, 12;³⁴

"Off with Its Head," *Economist*, April 14, 1984, 32.

"MISC 95(84)1, By-elections and quorums," February 8, 1984, CAB 130/1265, National Archives.³⁵

"Local Government (Interim Provision) Act" (1984).³⁶

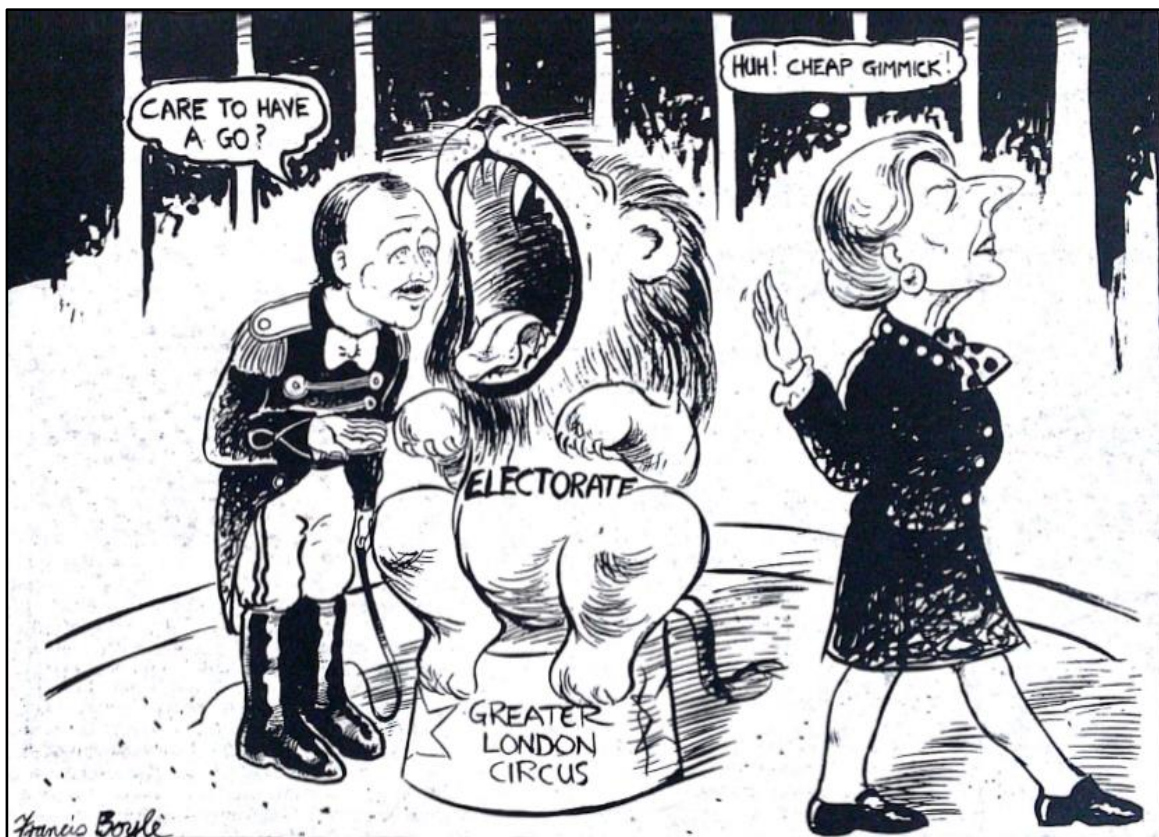
Hugh Clayton, "By-Elections Drive on Abolition," *Times*, September 10, 1984, 2.³⁷

"Conservative call for GLC election in 1984," September 15, 1983, GLC/DG/OM/01, no. 120/83, London³⁸
Metropolitan Archives.

ליווינגסטון עצמו: כפי שהוזכר קודם, היה לו ברור שעם הרוב שהשיגו השמרנים בפרלמנט לא יהיה ניתן לעצור את ביטול המועצה, ולכן הוא החליט להתמקד בטקטיקה שתחזק את הלייבור בלונדון. כלומר, דרכי ההתנגדות שבהן בחר לא נועדו למנוע את הביטול, אלא לבטא מחאה על מניעת מפגן הכוח האפשרי ללייבור. כך שליווינגסטון בחר בטקטיקות עם סיכון מועט, שלא היו מאפשרות בכל מקרה להשיג את מטרתו המוצהרת – מניעת ביטול המועצה – אלא נועדו להימנע מתרחיש שיקשה על מימוש מטרתו בפועל – חיזוק הלייבור בלונדון.

בתגובה להכרזה על בחירות הביניים למועצה לאחר התפטרות חברי הלייבור, הנהגת המפלגה השמרנית הארצית החליטה שלא להעמיד מתמודדים מטעמה. הדבר היה אמור להוריד מיוקרתו של כל ניצחון שיושג עבור הלייבור, שכן במצב זה היא תתמודד רק מול מועמדי הברית הליברלית-סוציאל-דמוקרטית, שתמכה בקיומו של גוף נבחר ללונדון, ובניצחון כזה לא יהיה כל תוקף לטענה כי אין מנדט ציבורי לביטול המועצה. השמרנים פתחו בקמפיין שקרא לתושבי מחוזות הבחירה שבהם התקיימו בחירות הביניים להימנע מהצבעה, בטענה שהבחירות הן "מזויפות" (phoney) ו"גימיק". בקמפיין נטען כי אין שום הצדקה לקיים "משאל עם" על ביטול המועצה, שכן בבחירות הכלליות השמרנים ניצחו ביותר אזורי בחירה בלונדון רבתי מבכל מערכת בחירות אחרת זה חמישה עשורים, והדבר סיפק בפני עצמו אישור של הציבור

לתוכנית לבטל את המועצה. גם עצם הימנעותם של השמרנים מהצבת מועמדים בבחירות הביניים, והעובדה שהבחירות נערכו למועצה שעמדה בפני סגירה, הוצגו כסיבות לא לטרוח להגיע אל הקלפי.³⁹

תמונה 3: קריקטורה של מרגרט ת'אצ'ר נמנעת מכניסה לבחירות הביניים.⁴⁰

קמפיין זה היה שנוי במחלוקת, הן בגלל תוכנו והן בגלל המטרות שעמדו מאחוריו. לגבי תוכנו, ב-SDP תהו על עצם חוקיות הקמפיין, שכן הוא נועד לדכא הצבעה. לגבי המטרות, רבים טענו שהשמרנים נמנעו מהשתתפות בבחירות מהטעם הפשוט של פחד מהפסד.⁴¹ אך שנוי במחלוקת ככל שהיה, קמפיין זה דרש מהלייבור להשיג אחוזי הצבעה גבוהים במיוחד (יותר מ-40%) כדי שתוצאות הבחירות יילקחו ברצינות ללא השתתפות היריבה הפוליטית המרכזית שלה ומצביעיה.⁴²

העיתונות דיווחה על כוונת הלייבור לנצל את שליטתה במועצה לטובת תעמולה מטעם המועצה שתעודד הצבעה.⁴³ הדבר לא היה מופרך, שכן תעמולה נגד תוכנית הממשלה מכספי משלמי הארנונה הייתה אחד הכלים העיקריים בארסנל שלה. סביב חוק הביניים, המפלגה יצאה בקמפיין אגרסיבי

³⁹ Conservative Party Archives, CCO 20/19/46.

⁴⁰ Francis Boyle, *Labour Weekly*, 10 August 1984, 5.

⁴¹ Gordon Taylor, "GLC by-elections," *Times*, August 17, 1984, 9; Hugh Clayton, "Livingstone Quits and GLC Wrangles Begin," *Times*, 3 August 1984, 28.

⁴² אחוז הצבעה הממוצע בבחירות מקומיות נמוך משמעותית מאחוז הצבעה בבחירות הכלליות. ראו: David Wilson and Chris Game, *Local Government in the United Kingdom*, 2nd ed. (Basingstoke: Macmillan Press, 1998), 204.

⁴³ Hugh Clayton, "Livingstone Quits and GLC Wrangles Begin," *Times*, August 3, 1984, 28.

(שהמשיך גם אחרי העברתו) תחת הסיסמה "Say No to No Say", שצייר את ביטול הבחירות למועצה כשלילת זכות הבחירה של תושבי לונדון. לעיתים הקמפיין שיחק על הדימוי של ליווינגסטון כפוליטיקאי שנוי במחלוקת, עם אמירות כמו "אם אתם רוצים אותי בחוץ, צריכה להיות לכם הזכות להדיח אותי"⁴⁴. בסופו של דבר, המקור הראשוני היחיד שמצביע על קיומו של קמפיין לבחירות הביניים מטעם המועצה הוא מסמך פנימי של המועצה, שלא ברור אם פורסם.⁴⁵

חוק הביניים, אם כן, היה כר פורה להתנגדות. ראשית הוא עורר התנגדות בבית הלורדים, כולל בקרב חברי המפלגה השמרנית, והוא השתמש בכוחו המוסדי על מנת למנוע מהממשלה להפוך את המועצה לשמרנית ללא בחירות. לאחר שהממשלה ניאותה להתפשר והבחירות למועצה שנקבעו ל-1985 בוטלו, מפלגת הלייבור ב-GLC החליטה להביע התנגדות משלה באמצעות כפיית בחירות ביניים שישמשו כמעין משאל עם. עם זאת, מידת ההתנגדות במקרה זה הייתה קטנה משמעותית מכפי שציפו בממשלה, כיוון שליווינגסטון לא רצה לסכן יותר מדי את כוחו. בשלב זה גם הממשלה הפגינה התנגדות משלה כלפי הטקטיקה של הלייבור, בהחלטתה להחרים את הבחירות.

עמדה אמביוולנטית

מי שמצאו את עצמם בעמדה בעייתית במיוחד היו חברי המועצה השמרנים במועצת לונדון רבתי, בהנהגת ראש האופוזיציה אלן גרינגרוס (Alan Greengross, 1929–2018). הם התנגדו לעצם ביטול הבחירות של 1985 ולביטול המועצה מבלי שיקום במקומה גוף נבחר אחר,⁴⁶ ולאחר התפטרותם של ליווינגסטון וחבריו, התנגדו גם להחלטה להחרים את בחירות הביניים. עם זאת, הם גם לא רצו לשתף פעולה עם ליווינגסטון, שנחשב ל"שמאל הזוי" (loony left). הדבר הציב אותם בעמדה פרדוקסלית משהו, של התנגדות הן להנהגת המועצה והן להנהגת המפלגה השמרנית הארצית במקביל.

תחילה ניסה גרינגרוס להביא את הנהגת המפלגה השמרנית הארצית לחזור בה מהחלטתה. כשהטקטיקה של הלייבור רק הוכרזה אך ההתפטרות טרם יצאה אל הפועל, הוא פנה לשר האמון על השלטון המקומי, פטריק ג'נקין (Patrick Jenkin, 1926–2016), בניסיון לשכנע אותו שיש צורך במועמדים שמרנים בבחירות אלה, כדי למנוע מליווינגסטון לקבל שבועות תמימים של תשומת לב תקשורתית בלעדית.⁴⁷ אך הדבר לא הועיל, והנהגת המפלגה הארצית המשיכה להתעקש על החרמת הבחירות.

Greater London Council, "If You Want Me out You Should Have the Right to Vote Me Out", n.d., poster, n.d.,⁴⁴ GLC/DG/PRB/26, AB36, London Metropolitan Archives.

No Title (London, 1984), GLC/XX/01/44, London Metropolitan Archives.⁴⁵

"Conservative Case for London Voice: Speech by Alan Greengross, Leader of the GLC Conservative Group,⁴⁶ during Debate on Future of the GLC at the Conservative Party Conference, Friday October 14," October 17, 1983, GLC/DG/OM/01, no. 140/83, London Metropolitan Archives.

"Livingstone to resign and fight again to keep GLC," *Daily Mail*, June 26, 1984, 2.⁴⁷

בתגובה פנתה המפלגה ברמות המקומיות לשיטות שיעודדו הצבעה: הסניפים המקומיים של המפלגה במחוזות הבחירה הרלוונטיים ביקשו להציע מועמדים שלהם השמרנים יוכלו להצביע, בין אם באמצעות הצבעה על מועמד מטעם המפלגה או באמצעות תמיכה במועמד עצמאי. גם טקטיקה זו נחסמה על ידי ההנהגה הארצית של המפלגה.⁴⁸ נוסף על כך, אן סופר (Anne Sofer), חברת מועצה מטעם ה-SDP, העידה שכמה פעילים שמרנים פועלים בחשאי עבור הקמפיין של מועמדי הברית.⁴⁹ הדבר היה אמור לאפשר לפעילים השמרנים גם להתנגד להנחיות ההנהגה הלאומית וגם לנסות ולהפיל את ליווינגסטון.

במועצה עצמה, גרינגרוס קרא לציבור הבוחרים בפדינגסטון להצביע נגד ליווינגסטון, כדי להבטיח שהוא לא ייבחר מחדש: "זה שליווינגסטון עוזב את מועצת לונדון רבתי אלו חדשות נהדרות. החדשות יהיו נהדרות אף יותר אם אנשי פדינגסטון ידאגו שהוא לא יחזור שוב לעולם".⁵⁰ בכך הוא פנה בפועל נגד קמפיין דיכוי ההצבעה שנקטה הנהגת המפלגה הארצית, תוך כדי שניסה להדיח את ליווינגסטון.

חברי מועצה אחרים סטו מהקו האמביוולנטי הזה: כך לדוגמה, חבר המועצה ג'ורג' טרמלט (George Tremlett, 1939–2021) קרא לתושבי פדינגסטון להצביע לליווינגסטון כדי לחזק את ההתנגדות לביטול המועצה. גרינגרוס זעם והודיע על כוונתו לסלק את טרמלט מייצוג המפלגה השמרנית במועצה (שכן לא היה בסמכותו לבטל כליל את חברותו של טרמלט במפלגה).⁵¹ לאחר ההצבעה בנושא טרמלט אכן הושעה מייצוג המפלגה במועצה, ועבר לכהן בה כחבר מועצה עצמאי. בתגובה הוא אמר: "אין לי שום אמון בגברת ת'אצ'ר כראש הממשלה", והביע תקווה שהמפלגה השמרנית תבין את המצב בהקדם.⁵² הדבר מעיד שהתנגדותו לת'אצ'ר הייתה חריפה מהתנגדותו לליווינגסטון, מה שהביא אותו לזנוח את הקו הדואלי של חבריו השמרנים במועצה ולנקוט התנגדות אך ורק כלפי גורם אחד, והדבר עלה לו בחברותו במפלגה.

התגובה של המפלגה השמרנית במועצה מאפשרת לבחון דינמיקה של התנגדות פנים-מפלגתית שכיחה פחות מכפי שלרוב עולה במחקר. הספרות עשירה במחקרים על מרידות בקו המפלגתי,⁵³ אך רובה

Corbyn, "A Key Test for Local Democracy," 13; "Polls confuse Tories," *Labour Weekly*, August 10, 1984, 16;⁴⁸ "Tories use the GLC," *Labour Weekly*, September 7, 1984, 6; "True Blue?" *Times*, August 29, 1984, 8; Chris McLaughlin, "Tories Split over Plan to Abolish Local Councils," *Labour Weekly*, August 31, 1984, 3.

Anne Sofer, "This odd campaign to stop us voting," *Times*, September 17, 1984, 12.⁴⁹

"Statement on Labour Resignation," August 2, 1984, GLC/DG/OM/01, no. 139/84, London Metropolitan Archives.⁵⁰

No title, September 5, 1984, GLC/DG/OM/01, no. 144/84, London Metropolitan Archives; "GLC Tory: 'Vote Labour'," *Times*, September 5, 1984, 2.⁵¹

Hugh Clayton, "More By-Elections Likely on Abolition," *Times*, September 22, 1984, 2.⁵²

Arthur Spirling and Kevin Quinn, "Identifying Intraparty Voting Blocs in the U.K. House of Commons," *Journal of the American Statistical Association* 105, no. 490 (June 2010): 447–57; Giacomo Benedetto and Simon Hix, "The Rejected, the Ejected, and the Dejected: Explaining Government Rebels in the 2001–2005 British House of Commons," *Comparative Political Studies* 40, no. 7 (July 2007): 755–781.⁵³

עוסקת בהצבעה בפרלמנט בניגוד למשמעת הסייעתית, שאינה רלוונטית לבחירות הביניים (אף שהיו גם מרידות כאלה נגד ביטול המועצה). מחקרים עסקו בדינמיקה בין רמות שונות של המפלגה. לדוגמה, החוקר ההולנדי פיטר ואן האוטן (Pieter van Houten) הסביר במאמרו⁵⁴ על הגורמים האפשריים לחיכוך בין הדרג הלאומי לדרג המקומי של מפלגה, כגון התנגשות בין האינטרס הלאומי למקומי. בהחלט ניתן להניח שבעיה דומה הייתה גם בענייננו: האינטרס של הנהגת המפלגה הארצית היה לתת לבחירות הביניים לעבור בקול דממה דקה, כדי שלניצחון הלייבור לא תהיה משמעות; ואילו האינטרס של הנהגת המפלגה בלונדון היה להצליח להשתלט על המועצה. ואן האוטן הוסיף ותיאר גם דרכים של הדרג הלאומי לשלוט בדרג המקומי, כולל הטלת אמצעי משמעת,⁵⁵ שבמקרה זה הוטלו במובן מסוים על טרמלט.

עם זאת, חלק מהמאפיינים של בחירות הביניים והתנהגות הנהגת המפלגה השמרנית בלונדון לא נדונים בהרחבה בספרות. ההתנגדות מצד השמרנים בלונדון לא הופנתה רק כלפי ההנהגה הלאומית, אלא במקביל גם ללייבור. לרוב מרידות מסוג זה מוצגות כמאבק פנימי בתוך המפלגה, והתייחסות מעטה בלבד ניתנה ליחסן כלפי המפלגות המתחרות. אבל במקרה זה, ההתנגדות הייתה גם פנימית וגם חיצונית. במקרה של מחלוקת פנימית במפלגה, למעט במקרים קיצוניים של התפצלות, הפלג המורד מבקש להישאר חלק ממפלגת האם, ולכן מנסה שלא לשרת יתר על המידה את המפלגות המתחרות. המפלגה השמרנית במועצה, בהנהגת גרינגרוס, הצליחה למצוא דרך פעולה שתפגין התנגדות גם כלפי פנים וגם כלפי חוץ. המשפט "האויב של אויבי הוא חברי" התגלה כלא רלוונטי בדינמיקה שיצרו בחירות הביניים. כמו כן, אם לרוב הספרות עוסקת במקרה שבו הצד שסופג התנגדות מפעיל תגובת נגד מצידו, כאן נראה שההנהגה הארצית של השמרנים נשארה שקטה אל מול הפעולות של גרינגרוס. גם הענישה שהוטלה על טרמלט לא הוטלה מצד ההנהגה הארצית, אלא מצד הנהגת השמרנים במועצה, עקב חריגתו מהקו הדואלי. בכך המקרה של בחירות הביניים, מבחינת השמרנים לפחות, חורג מחלק מהמאפיינים שלרוב משויכים בספרות למרידות פנים-מפלגתיות.

ההתנגדות של המפלגה השמרנית במועצה העלתה סוגיה נוספת: גרינגרוס וחבריו בחרו בזהותם המוסדית כחברי מועצה, על פני זהותם המפלגתית כשמרנים. הם לא נכנעו לתכתיבי הממשלה השמרנית, ובחרו בקו פעולה משלהם. עם זאת, גם לזהות המפלגתית הייתה חשיבות, כפי שניתן להבין מהיחס לליווינגסטון ולטרמלט.

הברית של הליברלים וה-SDP כן השתתפה בבחירות הביניים, אבל גם היא הייתה במצב דואלי. עם זאת, במקרה שלה ההתנגדות לשני הכיוונים הייתה כלפי חוץ ולא פנים, ולכן הייתה פחות יוצאת דופן. מצד אחד, היא שאפה לנצח את הלייבור; לא היו לאיש אשליות שיהיה ניתן להדיח את ליווינגסטון עצמו,

Pieter van Houten, "Multi-Level Relations in Political Parties," *Party Politics* 15, no. 2 (2009): 137–156.⁵⁴

Ibid, 146.⁵⁵

אך הייתה תקווה לנצח את שלושת מועמדי הלייבור האחרים. ניצחון כזה היה מביא לכך שאף מפלגה במועצה לא הייתה נהנית מרוב מוחלט של מושבים, מה שהיה מחייב שיתופי פעולה עם מפלגות אחרות. ראש ה-SDP, דייוויד אוואן (David Owen, b. 1938), היה סבור שהדבר ישנה את הפוליטיקה בבניין המחוז, שכן הדבר היה מכריח את השמרנים והלייבור לעבור מדוגמטיות לפשרות שישרתו את כל תושבי לונדון רבתי. אן סופר הבטיחה שברגע שהלייבור תהיה תלויה בברית כדי להעביר החלטות, מדיניות מהסוג שקידם קן ליווינגסטון לא תוכל לעבור יותר.⁵⁶

אבל מצד שני, הברית הסכימה לביטול המועצה רק אם יקום במקומה גוף מטרופוליטני נבחר אחר,⁵⁷ עמדה שגם ליווינגסטון לא שלל.⁵⁸ כלומר, הדבר הציב אותה בעמדת התנגדות למדיניות הממשלה, שלא התכוונה להציב שום גוף חלופי, והוביל להתנגדותה גם לקמפיין דיכוי ההצבעה של השמרנים. אבל אם השמרנים במועצה נאלצו לעודד מצביעים מבחוץ שכן נמנע מהם להשתתף בבחירות, הברית הייתה יכולה לנקוט אסטרטגיה אחרת כדי להתנגד לממשלה ולליווינגסטון במקביל. אנשיה טענו שניצחון הברית יאפשר לממשלה לחיות בשלום עם קיומה של המועצה,⁵⁹ או למצער להחליפה בגוף נבחר אחר. בהקשר זה, מעניין לציין שליווינגסטון האשים את הברית שאם מועמדיה ינצחו בבחירות הביניים, הם ירכיבו קואליציה דה פקטו עם השמרנים, טענה שהברית שללה.⁶⁰ כלומר, ליווינגסטון ניסה לצייר את ההתנגדות של הברית כחד-ערכית, ולא כדואלית כפי שהייתה בפועל. השמרנים במועצה והברית של הליברלים וה-SPD, אם כן, מצאו את עצמם בעמדה דואלית בכל הקשור להתנגדות. השמרנים התנגדו מצד אחד להנהגה הארצית של מפלגתם בעניין ביטול המועצה והטקטיקה ששימשה בבחירות הביניים, ומצד שני התנגדו גם ללייבור ששלטה במועצה. הדבר אילץ אותם לנקוט פרקטיקה שתוכל לענות על הצורך להתנגד לשני הגורמים האלו בו-זמנית. הדבר הביא לניסיונות עידוד הצבעה, בניגוד לקמפיין של הנהגת המפלגה הארצית, אך נגד הלייבור, כדי לנסות להדיח את ליווינגסטון. הברית, לעומת זאת, התנגדה גם למדיניות הממשלה השמרנית וגם למדיניות של ליווינגסטון, ולכן הריצה מועמדים משלה אך ניסתה לעמוד נגד ניסיונות להפוך אותם למועמדי התמיכה בביטול המועצה.

Ivor Owen, "Alliance Claims Prospect of Success in GLC By-Elections," *Financial Times*, September 1, 1984, 3.

Ibid.⁵⁷

You the Jury (London: BBC Radio 4, 9 June 1984), T6806BW C1, British Library.⁵⁸

Owen, "Alliance Claims Prospect of Success," *Financial Times*, 3.⁵⁹

Ibid.⁶⁰

התנגדות בקלפי

כצפוי, ארבעת מועמדי הלייבור זכו במושבם בחזרה, אך אחוז ההצבעה עמד על פחות מ-30%, פחות מהמספר הנדרש כדי להראות תמיכה ממשית של הציבור בלייבור ובהמשך קיום המועצה.⁶¹ הדבר נחשב לכישלון של ממש. קנת' בייקר (Kenneth Baker, b. 1934), השר לשלטון מקומי במשרד הסביבה, טען ש"הבחירות ההיתוליות" נכשלו.⁶² בלייבור ניסו להתעקש שהבחירות כן היו מוצלחות מבחינת השגת המטרה העיקרית, וליווינגסטון אף טען בנאום הניצחון שלו שהדבר מספק מנדט לחברי הפרלמנט השמרנים של לונדון להצביע נגד הביטול⁶³ – אך ספק רב אם הם האמינו בכך. במשדר מיוחד לכבוד בחירות הביניים שנערך ב-BBC Radio London, עלה ההסבר שהדבר מראה כי לציבור בלונדון לא אכפת מסוגיית ביטול המועצה,⁶⁴ אך יש לתהות על טיבו של הסבר זה. באופן רחב יותר, כדי להבין את ההצבעה כאמצעי התנגדות לגורם כלשהו, יש צורך לעבור על ההסברים השונים שניתנו לשיעור ההצבעה הנמוך בזמן אמת.

אנשי הלייבור, בניסיון להציג את התוצאות כהוכחה לתמיכה ציבורית בהשאת המועצה על כנה, סיפקו מספר הסברים. ליווינגסטון ואחרים ניסו לטעון שהדבר נבע מסיקור חסר של הבחירות בתקשורת.⁶⁵ אולם השוואה בין סיקור העיתונות המודפסת⁶⁶ של הבחירות בשנת 1984 לבין סיקורה את בחירות הביניים למועצה מטעם מחוז סנט פנקרס צפון ב-1981 – אז אן סופר ערקה מהלייבור ל-SDP והתפטרה כדי להיבחר מחדש על רקע מצע מפלגתה החדשה⁶⁷ – לא העלתה הבדל של ממש בין שני המקרים, ובכל זאת ב-1981 אחוז ההצבעה עמד על 38.4%.⁶⁸

הסבר אחר שסיפקו שני הצדדים לתוצאה זו היה היעדרם של השמרנים מבחירות הביניים ב-1984.⁶⁹ אך בהינתן הקמפיין הנגדי של הסניפים המקומיים של המפלגה, לא ניתן להגיד שלמצביעים השמרנים היה קול אחד בלבד להקשיב לו. בלייבור טענו שבהתחשב בהיעדרות זו, שיעור ההצבעה לא היה נמוך משמעותית מזה של הבחירות למועצה ב-1981.⁷⁰ בבחינת מספר המצביעים ב-1981, תוך חיסור

Home Affairs Correspondent, "GLC voters go to the polls in 'stunt' elections," *Daily Mail*, September 20, 1984, 5.

Hugh Clayton, "Livingstone Poll Win Denounced as 'Stunt'," *Times*, September 21, 1984, 1.

Radio Broadcast, *By-Election Special* (London: BBC Radio London, September 20, 1984), T7190WR C1, British Library.

Ibid.

Livingstone, *If Voting Changed Anything*, 290–291; *By-Election Special*; Hugh Clayton, "Victory Roll for

Ken-on a Hollow Drum?" *Times*, September 20, 1984, 12.

לא היה ניתן לערוך בדיקה דומה לגבי התקשורת ברדיו ובטלוויזיה.

"Shock for Red Ken as SDP Knock out Labour," *Daily Mail*, October 30, 1981.

"Camden," United Kingdom Election Results, accessed March 17, 2019,

<http://www.election.demon.co.uk/glc/glccm.html>.

Victor Knight, "Is No-Crisis Nigel Right?" *Sunday Mirror*, September 23, 1984, 6.

By-Election Special.

המצביעים השמרנים, ניתן לראות שאכן בפדינגטון הגיעו בפועל יותר מצביעים – וליווינגסטון אף הגדיל את מספר מצביעיו ביחס ל-1981, אך המצב לא היה כך בשאר אזורי הבחירה.⁷¹ הסבר אחר שניתן הוא הגשם השוטף שירד באותו יום, שגרם למצביעים רבים להימנע מהגעה לקלפיות.⁷² אולם, מחקרים מצביעים על כך שלמזג האוויר יש השפעה מועטה בלבד על שיעורי ההצבעה בבריטניה.⁷³

מלבד העובדה שההסברים הנ"ל מכילים פגמים, הם גם לא מצליחים לענות על שאלה נוספת: עצם היעדרם של השמרנים הציב את הלייבור מול יריב משמעותי יחיד – הברית של הליברלים וה-SDP – מה שהיה אמור למנוע פיצול קולות במסגרת שיטת הבחירות. הבחירות למועצה נערכו בדומה לבחירות לפרלמנט, בשיטה הרובנית (first-past-the-post), שבה זוכה מי שמקבל את מספר הקולות הרב ביותר, ללא קשר לשאלה מה שיעורם מסך הקולות או מה ההפרש מהמקום השני. שיטה זו הופכת את הבחירות לרגישות להצבעה אסטרטגית – הצבעה לא לפי העקרונות או המועמד שאותם המצביעים מבקשים לקדם, אלא לפי המועמד שאותו הם מבקשים לחסום⁷⁴ – שכן פיצול קולות בין יריביו של המתמודד המוביל עלול להביא לניצחוננו, גם אם התמיכה הישירה בו לא גדולה. לפי מחקרים, הבריטים אכן נוטים להצבעה אסטרטגית כאשר נראה שהדבר עשוי להועיל למטרותיהם.⁷⁵ מאחר שליווינגסטון עורר התנגדות רבה, הדבר מעלה את השאלה מדוע המצביעים השמרנים לא ניצלו את המצב הנוח שנוצר עבורם, והצביעו למועמדי הברית כדי להדיח אותו ואת הלייבור ממעמד של מפלגת רוב. לא מדובר בשאלה שעולה בדיעבד, שכן קריאות לנהוג כך עלו כבר במהלך מערכת הבחירות.⁷⁶

הסבר אפשרי הוא הזיהוי שליווינגסטון יצר בינו לבין המועצה: כדי להצביע בעד המשך קיומה של המועצה, היה צורך להצביע ללייבור. במסמך שפנה למצביעים בבחירות הביניים, שלא ברור אם אכן פורסם אך מייצג את רוח הדברים, נכתב במפורש: "אם נפסיד בבחירות הביניים האלו או שנהנה רק משיעור הצבעה נמוך אז הממשלה תעביר את הצעת חוק הביטול [של המועצה] שלה בפרלמנט".⁷⁷

"Cities of London and Westminster," United Kingdom Election Results⁷¹ <http://www.election.demon.co.uk/glc/glct.html>; "Hillingdon," United Kingdom Election Results, <http://www.election.demon.co.uk/glc/glchd.html>; "Lewisham," United Kingdom Election Results, <http://www.election.demon.co.uk/glc/glclw.html>; "Enfield," United Kingdom Election Results, <http://www.election.demon.co.uk/glc/glcen.html>.

By-Election Special; Anthony Doran, "Red Ken creeps back as London yawns," *Daily Mail*, September 21, 1984, 1.⁷²

Scott Orford, Colin Rallings, Michael Thrasher, and Galina Borisjuk, "Investigating Differences in Electoral Turnout: The Influence of Ward-level Context on Participation in Local and Parliamentary Elections in Britain," *Environment and Planning* 40, no. 5 (2008): 1257.⁷³

Laura B. Stephenson, John H. Aldrich, and André Blais, eds., *The Many Faces of Strategic Voting* (Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2018), i.⁷⁴

R. Michael Alvarez, Frederick J. Boehmke, and Jonathan Nagler, "Strategic Voting in British Elections," *Electoral Studies* 25 (2006): 17.⁷⁵

Livingstone, *If Voting Changed Anything*, 289.⁷⁶

No Title (London, 1984), GLC/XX/01/44, London Metropolitan Archives.⁷⁷

כלומר, גם הפסד של הלייבור הפך להצבעה בעד ביטול המועצה, זאת על אף שכאמור גם הברית התנגדה לביטול המועצה מבלי מציאת תחליף עבודה, ואף שמרני המועצה התנגדו לכך מבלי שתוצג רשות מטרופוליטנית נבחרת במקומה. פירוש הדבר הוא שלא היה ניתן להצביע באופן שיביע התנגדות לביטול המועצה מבלי להביע במקביל גם תמיכה במדיניות השנויה במחלוקת של ליווינגסטון. אם הדרך של חברי המועצה השמרנים להתנגד הן לתוכניות של הממשלה והן לליווינגסטון בו-זמנית הייתה עידוד הצבעה, הרי שהדרך של המצביעים להתנגד באופן דואלי הייתה דווקא הימנעות מהצבעה.

לא היה זה מקרה בודד שבו הימנעות מהצבעה ביטאה למעשה השתתפות בבחירות. מחקרים בישראל העלו למשל ששיעורי ההצבעה הנמוכים של האזרחים הערבים בבחירות לכנסת מבטאים לא אדישות כלפי הממסד, אלא דרך שונה להשתתפות והבעת עמדה.⁷⁸ המקרה של בחירות הביניים בלונדון ב-1984 מראה שפרקטיקה זו יכולה לשמש לא רק במצבים ארוכי-טווח, אלא גם מול מצבים רגועים, כמו התנגדות לביטול של מועצה במקביל להתנגדות לראש מועצה ספציפי.

סיכום ומסקנות

הביטול של מועצת לונדון רבתי הביא מלכתחילה להתנגדות, ואחד משיאייה ניכר בבחירות הביניים של 1984, ששימשו כאמצעי ביטוי להתנגדות של מפלגת הלייבור להחלטת הממשלה לבטל את הבחירות למועצה (שזכתה עוד בשלב מוקדם להתנגדות גם בבית הלורדים). אך בגלל החשש של ליווינגסטון לאבד יותר מדי מכוחו, התנגדות זו באה לידי ביטוי בקנה מידה קטן יותר מכפי שחששו בממשלה. אבל לא רק הלייבור הראתה התנגדות, אלא גם גורמים אחרים: הממשלה הביעה התנגדות באמצעות החרמת הבחירות וניהול קמפיין לדיכוי הצבעה, טקטיקה שכלפיה הלייבור הביעה התנגדות רפה משהו. השמרנים במועצה התנגדו להחרמת הבחירות ולכן עודדו הצבעה בדרכים שונות, אך בגלל שהתנגדו גם לליווינגסטון – הם עודדו הצבעה נגדו. בתוך המועצה הם המשיכו להקשות על הלייבור, בין השאר בהצבת מחליף לליווינגסטון. הברית התנגדה לביטול המועצה אך גם ללייבור, ולכן הבטיחה שאם מועמדיה ינצחו, המצב המפלגתי במועצה יסיר את הצורך לבטל אותה. המצביעים, מצידם, נעדרו במידה רבה מהבחירות עצמן. אף שניתנו שלל הסברים לכך בזמן אמת, הם היו לא מספקים. ישנן אינדיקציות לכך שתושבי לונדון לא רצו להצביע למתחרי הלייבור כדי לא לעודד את ביטול המועצה, אך גם לא רצו להצביע בעד ליווינגסטון, ולכן רבים מהם נעדרו מההצבעה.

ההבדל העיקרי שניתן לראות כאן הוא בין מי שמצאו את עצמם מתנגדים רק לצד אחד בוויכוח, לעומת מי שמצאו את עצמם מתנגדים לשניהם. הבחירה הקלה הייתה של ליווינגסטון מצד אחד, שהתנגד

⁷⁸ לדוגמה, ראו: אמל ג'מאל, "הימנעות כהשתתפות: על תעתועי הפוליטיקה הערבית בישראל", בתוך **הבחירות בישראל - 2001**, עורכים אשר אריאן ומיכל שמיר (ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2002), 57-100.

למדיניות הממשלה ולכן הכריז על בחירות הביניים, ושל ת'אצ'ר מצד שני, שהתנגדה במובהק להמשך קיומה של המועצה ולכן הכריזה על החרמת הבחירות. גם ג'ורג' טרמלט, שלמרות היותו שמרני התנגד יותר לת'אצ'ר מאשר לליווינגסטון, בחר בהתנגדות לממשלה בלבד ועודד דווקא הצבעה לליווינגסטון. לעומת זאת, השמרנים במועצה, הברית והמצביעים התנגדו להתנהלות של שני צידי המתרס. לכן היה עליהם למצוא שיטת פעולה שתוכל להראות התנגדות לצד אחד מבלי להראות תמיכה בצד השני. במקרה של השמרנים והברית, כל גורם מסיבותיו שלו, הוחלט לעודד הצבעה ליריבים העיקריים של הלייבור – מועמדי הברית. המצביעים, לעומת זאת, בחרו שלא להצביע כלל. הדבר עשוי להיראות דווקא כתמיכה בת'אצ'ר, אך בפועל הסקרים הראו שלא הייתה תמיכה כזו, כך שסביר להניח שהמצביעים מצאו את עצמם במלכוד ונאלצו להתפשר על היעדרות מההצבעה. הצורך לנקוט התנגדות אמביוולנטית לרוב הותיר לה אפקטיביות מינימלית בלבד.

למעשה, במובן מסוים, העובדה שהייתה התנגדות דואלית כזו היא מה שגם הכשיל את ליווינגסטון: מאחר שכל המפלגות במועצה רצו בקיומו של גוף מטרופוליטני נבחר, למעט מועמדי שוליים לא הייתה אפשרות להצביע בעד הממשלה. הדבר למעשה הוציא מהצבעה ללייבור את העוקץ שליווינגסטון ביקש לתת לה. מכך עולה שכאשר מפלגה נמצאת במצב של התנגדות דואלית, גם מפלגות שנמצאות במצב של התנגדות חד-ערכית צריכות לקחת זאת בחשבון.

ביבליוגרפיה

מקורות ראשוניים

ארכיונים

Conservative Party Archives

CCO 20 – Papers of the Chairman of the Conservative Party, 1940-1985.

CRD/B – Conservative Research Department: Briefs, 1964-1985.

London Metropolitan Archives

GLC/DG/OM – Director-General's Department: Minority Party Secretariat.

GLC/DG/PRB – Director-General's Department: Public Relations Branch.

GLC/XX/01 – Ken Livingstone Papers.

The National Archives

CAB – Cabinet Office.

עיתונים

Daily Mail (London).

Economist (London).

Financial Times (London).

Labour Weekly (London).

Sunday Mirror (London).

Times (London).

שידורי רדיו

You the Jury. London: BBC Radio 4, June 9, 1984. T6806BW C1. British Library.

By-Election Special. London: BBC Radio London, September 20, 1984. T7190WR C1.
British Library.

מקורות מודפסים

Conservative Party. *The Conservative Manifesto 1983*. London: Conservative Central Office, 1983.

Livingstone, Ken. *If Voting Changed Anything, They'd Abolish It*. London: Collins, 1987.

חוקים

Local Government (Interim Provision) Act (1984).

אתרי אינטרנט

"Camden." United Kingdom Election Results. Accessed March 17, 2019.
<http://www.election.demon.co.uk/glc/glccm.html>.

"Cities of London and Westminster." United Kingdom Election Results. Accessed April 22, 2019. <http://www.election.demon.co.uk/glc/glcct.html>.

"Enfield." United Kingdom Election Results. Accessed March 17, 2019.
<http://www.election.demon.co.uk/glc/glcen.html>.

"Hillingdon." United Kingdom Election Results. Accessed September 11, 2020.

<http://www.election.demon.co.uk/glc/glchd.html>.

"Lewisham." United Kingdom Election Results. Accessed March 17, 2019.

<http://www.election.demon.co.uk/glc/glclw.html>.

מקורות משניים

ג'מאל, אמל. "הימנעות כהשתתפות: על תעתועי הפוליטיקה הערבית בישראל." בתוך **הבחירות בישראל**

– **2001**, עורכים אשר אריאן ומיכל שמיר, 57–100. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2002.

Alvarez, R. Michael, Boehmke, Frederick J., and Nagler, Jonathan. "Strategic Voting in British Elections." *Electoral Studies* 25(2006): 1–19.

Benedetto, Giacomo, and Hix, Simon. "The Rejected, the Ejected, and the Dejected: Explaining Government Rebels in the 2001–2005 British House of Commons." *Comparative Political Studies* 40, no. 7 (July 2007): 755–781.

Curran, James, Gaber, Ivor, and Petley, Julian. *Culture Wars: The Media and the British Left* (2nd ed). London and New York: Routledge, 2019.

Houten, Pieter van. "Multi-Level Relations in Political Parties." *Party Politics* 15, no. 2 (2009): 137–156.

Inwood, Stephen. *A History of London*. London: Papermac, 2000.

Lansley, Stewart, Goss, Sue, and Wolmar, Christian. *Councils in Conflict: The Rise and Fall of the Municipal Left*. Basingstoke: Macmillan, 1989.

Leach, Steve, and Game, Chris. "English Metropolitan Government since Abolition: An Evaluation of the Abolition of the English Metropolitan County Councils." *Public Administration* 69(1991): 141–70.

Moore, Charles. *Margaret Thatcher: The Authorized Biography. Vol. 2: Everything She Wants*. London: Penguin Books, 2016.

Orford, Scott, Rallings, Colin, Thrasher, Michael, and Borisyuk, Galina. "Investigating Differences in Electoral Turnout: The Influence of Ward-level Context on Participation in Local and Parliamentary Elections in Britain." *Environment and Planning* 40, no. 5 (2008): 1250–1268.

- Seldon, Anthony, and Collings, Daniel. *Britain under Thatcher*. London and New York: Routledge, 2013.
- Spirling, Arthur, and Quinn, Kevin. "Identifying Intraparty Voting Blocs in the U.K. House of Commons." *Journal of the American Statistical Association* 105, no. 490 (June 2010): 447–457.
- Stephenson, Laura B., Aldrich, John H., and Blais, André, (eds.). *The Many Faces of Strategic Voting*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 2018.
- White, Jerry. *London in the Twentieth Century*. London: Penguin Books, 2002.
- Wilson, David, and Game, Chris. *Local Government in the United Kingdom* (2nd ed). Basingstoke: Macmillan Press, 1998.